

свячена типології крем'яних виробів мезо-неолітичної стоянки Борова¹. Старший викладач університету Т. О. Шаповалов повідомив про основні результати багаторічних розкопок на поселенні пізньої бронзи поблизу с. Іллічова на С. Дінці. Зав. відділом музею О. Я. Привалова і керівник археологічного гуртка Донецького палацу піонерів О. І. Привалов познайомили присутніх з матеріалами розкопок курганів поблизу с. Олександрівка Старобешівського району та с. Андріївка Велико-Новосельківського району. Унікальною слід вважати, зокрема, знахідку в Олександрійському кургані червоноглиняної посудини мідного віку, що потрапила у донецькі стіпи, безперечно, з Північного Кавказу. В цьому самому кургані зафіксована рідкісна стратиграфія двох катакомбних поховань.

Про розвідки і розкопки поселень та курганів епохи зрубної культури у районі міст Єнакієве і Курахове Донецької області розповіли вчителі історії середніх шкіл Г. Ф. Воллик і В. Ф. Клименко. Доповіді ілюструвались новими здобутими матеріалами.

Під час рятівних археологічних робіт у районі м. Артемівська, що їх проводив у 1971—1972 рр. із своїми гуртками вчитель-історик С. І. Татаринов, було виявлено два унікальних горшки часу пізньої бронзи, покриті загладковими фігурами, які, можливо, є піктограмою. У повідомленні С. І. Татаринов зробив спробу докладного аналізу окремих елементів цього «напису».

Змістовними були доповіді студентів університету А. М. Рудакова, Б. Ю. Михліна, М. Л. Швецова про дослідження пам'яток пізньої бронзи, сарматського часу і середньовічних кочівників. Позитивна риса цих доповідей — всебічна порівняльна характеристика здобутих матеріалів.

Археологи Донецького університету проводять систематичні дослідження не лише на території своєї області. Експедиція під керівництвом доцента А. А. Моруженко ось уже кілька років розкопує скіфське городище Полкова Микитівка на Полтавщині. А. А. Моруженко поінформувала учасників конференції про наслідки цієї роботи. На городищі, зокрема, добре простежена конструкція валів, відкриті залишки жител та зібраний багатий матеріал. Технологія виготовлення залізних знарядь з Полкової Микитівки вивчалась завідуючим етнографічним музеєм університету В. А. Косіковим.

У роботі Донецької археологічної конференції взяли участь і представники Інституту археології АН УРСР, Дніпропетровського історичного музею та Ворошиловградського державного педінституту. Старший викладач педінституту К. І. Красильников у своїй доповіді порушив питання про кочівників середньовіччя.

Організація обласної конференції в Донецьку — новий позитивний факт в археологічному вивченні Української РСР. Він свідчить про значне зростання дослідницьких кадрів на місцях і підвищення їх кваліфікації, а також про активізацію роботи секції археологічних пам'яток Товариства.

Д. Я. Телегин

Про роботу відділу античної археології Інституту археології АН УРСР 1973 р. *

1973 р. відділ завершив розробку теми «Історія і культура античних міст Північного Причорномор'я». Були подані й обговорені на засіданні відділу три монографії:

1) В. О. Анохін. Монетна справа і грошовий обіг античного і середньовічного Херсонеса. 15 арк.;

2) С. Д. Крижицький. Античні житлові будинки Північного Причорномор'я. 16 арк.;

3) Ю. І. Козуб. Некрополь Ольвії перших століть нашої ери. 10 арк.

У монографії В. О. Анохіна викладена історія монетної справи Херсонеса. Він запропонував ряд нових датувальних монетних випусків Херсонеса, визначив колегіальний характер діяльності міської магістратури, яка віддала карбуванням монет. Автор переглянув питання про причини встановлення особливої Херсонеської ери, а також спробував інтерпретувати факти проведення грошової реформи у середині VII ст. до н. е. і випуску монет від імені архонтів, що є важливим для розуміння процесів соціально-економічної трансформації античного поліса.

У праці С. Д. Крижицького міське будівництво античного Північного Причорномор'я розглядається на широкому фоні будівництва жител Східного Середземномор'я й півдня Європейської частини СРСР. Автор запропонував класифікацію безордерних будинків, побудовану не на формальній еволюції форм чи на кількісних критеріях, а на тій підставі, що типологічні засади житлових будинків відбивають особливості соціальної структури суспільства. С. Д. Крижицький виділив самостійний тип споруди — «будинок колоніста», що з'явився внаслідок колонізаційного руху греків. Автор дослідження уточнив і багато у чому змінив конкретну періодизацію житлового будівництва античних міст Північного При-

* Редколегія періодично вмишуватиме інформацію про наукове життя Інституту — його вченої ради, відділів, експедицій.

чорномор'я, запропонував власне розв'язання питання щодо генезису північнопричорноморських будинків. С. Д. Крижицький дав характеристику будівельних шкід трьох основних районів поширення античної культури у Північному Причорномор'ї.

Монографія Ю. І. Козуб є заключною частиною великої праці кількох авторів (Скуднова, Парович-Пешкан, Козуб), де висвітлено історію ольвійського некрополя з часу його виникнення у період архаїки до кінця існування. Праця Ю. І. Козуб, присвячена ольвійському некрополю перших століть н. е., ґрунтується в основному на нових матеріалах, одержаних з розкопок 1964—1973 рр. Ю. І. Козуб уперше в Ольвії провела розкопки некрополя широкими площами, що дало можливість відкрити житловий район V ст. до н. е. і відтворити вигляд західної ділянки некрополя римських часів. Автор описує поховальні споруди, встановлюючи, що, поряд з традиційними, у римські часи з'явилися нові види. У книжці дано характеристику обряду і поховального інвентаря ольвіополітів.

1973 р. продовжували працю над плановими темами М. В. Скржинська («Природнича історія» Плінія як джерело для історичної географії Північного Причорномор'я), О. В. Бураков («Хора Ольвії перших століть н. е.»), В. М. Корпусова («Поховальний обряд сільського населення Боспора в перші століття н. е.»), А. С. Русєва у співавторстві з Ю. Г. Виноградим приступила до складання корпусу «Графіті Ольвії».

Відділ античної археології провів 1973 р. такі експедиції:

Ольвійська підводна експедиція (начальник С. Д. Крижицький) працювала у затопленій частині Нижнього міста. Були виявлені, як можна припустити, залишки його оборонної стіни. Матеріали, здобуті у ході експедиції, дають підставу для висновку, що судильне заселення Нижнього міста відбулося пізніше, ніж залюднення Верхнього.

Ольвійська археологічна експедиція (начальник С. Д. Крижицький) продовжила вивчення житлових кварталів міста пізньоархаїчного і еллістичного періодів, а також некрополя. Значний обсяг роботи виконаний периферійним загonom (начальник А. В. Бураков). Проведено розвідку по берегах Березанського і Сосицького лиманів від Чорного моря до гирла річок Березанки і Сосика, що пересихають улітку. Відкрито ряд нових пам'яток: поселення і могильник епохи середньої бронзи, п'ять поселень і два могильники античного часу, поселення і могильники культури полів поховань черняхівського типу. Відбулися розвідувальні розкопки на поселеннях В. Чорноморка II, Закисова балка, Мис та Петуховка II.

Боспорський загін (начальник В. М. Корпусова) розпочав дослідження боспорського поселення поблизу с. Золоте. Відкрито частину житлового кварталу, будинок II—III ст. н. е., частину вулиці. Продовжено дослідження некрополя, на території якого виявлено храм XIII—XIV ст. Фундамент його законсервований.

Протягом року співробітники відділу заслухали і обговорили такі доповіді: М. В. Скржинська, яка розпочала 1973 р. виконання теми «Природнича історія» Плінія як джерело для історичної географії Північного Причорномор'я, познайомила колег з політичною й літературною діяльністю Плінія Старшого.

В. М. Корпусова у доповіді «Культура населення європейської хори Боспора», що є результатом розкопок автора, на підставі матеріалів боспорських некрополів II ст. до н. е.—IV ст. н. е. дійшла висновку щодо грецької належності жителів сільських поселень європейської частини Боспора, які у писемних джерелах називаються боспорянами.

Ю. І. Козуб виступила з доповіддю «Кераміка Ольвії перших століть н. е. (за даними некрополя)».

А. С. Русєва у доповіді «Землеробські культури Ольвії догетського періоду» показала, що вплив місцевого варварського населення на візування ольвіополітів був майже невідчутним. Водночас ці уявлення не були повною паралеллю з аналогічними культурами грецької метрополії. Доповідач охарактеризувала особливості землеробських культурів у різні часи існування Ольвії.

В. О. Анохін зробив доповідь «Сіцилійська техніка лиття монетних заготовок Херсонеса», в якій розглянув особливості згаданої техніки і висловив припущення, що херсонесіти оволоділи нею з метою підвищити продуктивність праці при карбуванні монет, повніше використовувати метал і за рахунок цього збільшити кількість продукції при кожному відливанні.

Співробітник Одеського археологічного музею І. Б. Клейман виступив на засіданні відділу античної археології з доповіддю про наслідки розкопок Білгород-Тирської експедиції 1972 р., які відбувалися в основному на ділянці, зайнятій римською цитаделлю II—III ст. н. е.

У грудні 1973 р. на засіданні відділу були затверджені теми наукових праць на 1974—1978 рр.:

1. В. О. Анохін. Монетна справа і грошовий обіг античних міст Північного Причорномор'я (Історико-економічний нарис);

2. А. В. Бураков. Поселення сільської округи Ольвії перших століть н. е.;

3. С. Д. Крижицький. Ольвія (історіографічне дослідження);

4. М. В. Скржинська. Античні міста Північного Причорномор'я за даними писемних джерел (Пліній, Страбон, Понтийські періпли).

Підготовлений і поданий до друку збірник «Ольвія», третій з серії, розпочатої Інститутом археології АН УРСР 1940 р. У збірнику вміщені статті й публікації, присвячені історії та культурі одного з найбільших античних міст Північного Причорномор'я, а також підсумки діяльності Ольвійської експедиції Інституту археології АН УРСР за останні десятиліття.

М. В. Скржинська